

Balkanlarda Açan Bir Çiçek: Eskicumalı Hamîd'in Gül Tasvirleri

Talip Çukurlu | ORCID ID: 0000-0002-5164-6720 | talip.cukurlu@siirt.edu.tr

Siirt Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Siirt, Türkiye

ROR ID: <https://ror.org/05ptwtz25>

Özet

Osmanlı Devleti'nin Balkan coğrafyasında bulunan şehirleri fethinden sonra bu şehirlerde yetişen şairlerin klasik Türk edebiyatına çok büyük katkısı olmuştur. Bosna'dan Filibe'ye, Manastır'dan Sofya'ya, Üsküp'ten Vardar Yenicesi'ne kadar birçok Rumeli şehrinde yetişen yüzlerce şair, edebiyat tarihlerindeki yerini almıştır. Tarihî kaynaklarda isimlerine rastlanılmayan fakat yapılan çalışmalarla gün yüzüne çıkarılan birçok şair bulunmakla beraber gün yüzüne çıkarılmayı bekleyen nice şairin olduğu da tahmin edilmektedir. Rumeli'de, hem yetiştirdiği şair sayısı hem de gülcülüğün merkezi olması bakımından Bulgaristan'ın ayrı bir yeri bulunmaktadır. Trakya topraklarında gül yetiştiği bilgisi tarihçi Herodot'a kadar uzanır. Osmanlı Devleti'nin 18. yüzyılda Bulgaristan'a yağ gülü getirmesi ve coğrafyanın bu çiçeği yetiştirmeye elverişli olmasının anlaşılmasının ardından Bulgaristan'daki birçok şehir günümüze değin gülleriyle anılmıştır. Bulgaristan şehirlerinden biri olan Eskicumalı'da doğan 19. yüzyıl klasik Türk şairlerinden biri de -tezkirelerde kendisinden bahsedilmeyen- Hamîd'dir. Yeni mazmun arayışlarında olan Hamîd'in şiirlerinde görülen gül, gülşen, gülzar, gülistan, gonca gibi gül etrafında oluşan kelimelerin sıklıkla kullanılması dikkatimizi çekmiş ve bu yönde inceleme yapılmıştır. Görsel bir şair diyebileceğimiz Hamîd'in Şumnu, Tırnova gibi Rumeli şehirlerinin güzelliklerini tasvir etmesinden hareketle, Bulgaristan'ın gül yetiştiriciliğinin Hamîd'in şiirlerinde ne derece yer edindiği incelemeye tabi tutulmuştur.

Anahtar Sözcükler: Eskicumalı Hamîd, Divan, Gül, Gonca, Gülşen

Atıf Bilgisi

Çukurlu, Talip. (2024). Balkanlarda Açan Bir Çiçek: Eskicumalı Hamîd'in Gül Tasvirleri. *Uluslararası Filoloji Bengü*, 4/1, 23-36.

<https://doi.org/10.62605/ufb.1475174>

Geliş Tarihi	29.04.2024
Kabul Tarihi	29.05.2024
Yayın Tarihi	31.05.2024
Değerlendirme	İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körleme
Etik Beyan	Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.
Benzerlik Taraması	Yapıldı – intihal.net
Etik Bildirim	filolojibengu@artuklu.edu.tr
Çıkar Çatışması	Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.
Finansman	Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.
Telif Hakkı & Lisans	Yazarlar dergide yayımlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmalarını CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.
Dizinleme Bilgisi	ERIH PLUS, MLA, ProQuest

A Flower Blooming in the Balkans: Eskicumalı Hamid's Rose Depictions

Tlip Çukurlu | ORCID ID: 0000-0002-5164-6720 | talip.cukurlu@siirt.edu.tr

Siirt University, Turkish Language and Literature Department, Siirt, Türkiye

ROR ID: <https://ror.org/05ptwtz25>

Abstract

After the Ottoman Empire conquered the cities in the Balkan geography, the poets who grew up in these cities made a great contribution to classical Turkish literature. Hundreds of poets who grew up in many Rumelian cities from Bosnia to Plovdiv, from Bitola to Sofia, from Skopje to Vardar Yenicesi, have taken their place in literary history. Although there are many poets whose names are not found in historical sources but have been brought to light through studies, it is estimated that there are also many poets waiting to be unearthed. Bulgaria has a special place in Rumelia both in terms of the number of poets it has raised and as the center of rose culture. The knowledge that roses grow in Thracian lands dates back to historian Herodotus. After the Ottoman Empire brought oil rose to Bulgaria in the 18th century and it became clear that the geography was suitable for growing this flower, many cities in Bulgaria have been remembered with their roses until today. One of the 19th century classical Turkish poets born in Eskicumalı, one of the cities of Bulgaria, is Hamid - who is not mentioned in the biographies. The frequent use of words around roses, such as rose, gulsen, gulzar, gulistan, (rosarium) and bud, seen in the poems of Hamid, who was in search of a new poetic theme, attracted our attention and an analysis was made in this direction. Based on Hamid's depiction of the beauties of Rumelian cities such as Shumen and Tirnova, which we can call a visual poet, it has been examined to what extent Bulgaria's rose cultivation has a place in Hamid's poems

Keywords: Eskicumalı Hamid, Divan, Rose, Burgeon, Rosarium

Citation

Çukurlu, Talip. (2024). A Flower Blooming in the Balkans: Eskicumalı Hamid's Rose Depictions. *International Journal of Philology Bengü*, 4/1, 23-36.

<https://doi.org/10.62605/ufb.1475174>

Date of Submission	29.04.2024
Date of Acceptance	29.05.2024
Date of Publication	31.05.2024
Peer-Review	Double anonymized - Two External
Ethical Statement	It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.
Plagiarism Checks	Yes - intihal.net
Conflicts of Interest	The author(s) has no conflict of interest to declare.
Complaints	filoloji@artuklu.edu.tr
Grant Support	The author(s) acknowledge that they received no external funding in support of this research.
Copyright & License	Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0.
Indexing Information	ERIH PLUS, MLA, ProQuest

Giriş

1. Eskicumalı Hamîd'in Hayatı ve Eserleri

Doğum tarihi kesin olarak bilinmeyen ve asıl adı Seyyid Ahmed Efendi olup Hamîd mahlasını kullanan şairin Bulgaristan'ın Eskicuma¹ ilinde doğduğu bilinmektedir (Arslan, 2014). Şairin bilinen tek eseri *Dîvân*'ıdır ve bu eserin, babasının vefatından 3-4 yıl sonra oğlu tarafından yazılan tek nüshası Ankara Milli Kütüphanede Yz FB 272 numaralı arşivde bulunmaktadır. Seyyid Ahmed Efendi 1259/1843-44 yılında Eskicuma'da vefat etmiştir.

Dîvân'da; 125 gazel, 19 murabba, 18 kaside, 18 tahmis, 4 beyit, 2 mesnevi, 2 kıt'a, 2 muhammes, 2 müseddes, 1 müsebbâ, 1 mütessa, 1 yirmili bulunmaktadır (Gıynaş, 2021).² Çok az kullanılan mütessa nazım şekli ile şiir yazması, hacimce küçük sayılabilecek (71 varak) bir *Dîvân* olmasına rağmen 18 tahmis ve 44 tarih manzumesinin bulunması, eserde Farsça şiirlerin de olması, Hamîd'in Farsçayı bilen, sanat bakımından yetenekli bir şair olduğunu göstermektedir (Arslan, 2014). Gıynaş tarafından *Dîvân*'daki nazım şekillerinin içerikleri hakkında detaylı bilgi veren bir ansiklopedi maddesi (2021) ve *Dîvân*'daki yirmili nazım şekli ile yazılmış şiiri ele alan bir makale kaleme alınmış (2016), Cunbur (2004) ve Arslan (2014) birer ansiklopedi maddesinde şairin biyografisini kaleme almış, Şenödeyici (2012: 191-200) "görsel bir şiir" olarak nitelediği 36. tarih manzumesi üzerine bir makale yazmıştır. Selin Yavuz ise *Eskicumalı Hamîd Divanı (İnceleme-Metin)* başlıklı bir yüksek lisans tezi hazırlamıştır (2019).

2. Eskicumalı Hamîd'in Gül Bahçesi Tasvirleri

2.1. Gülistan/Gülzar/Gülşen

Farsça "çiçek" anlamına gelen gül kelimesi, zamanla anlam değişmesine uğrayarak günümüzde bilinen malum çiçek için kullanılmaya başlanmıştır. Bu nedenle gül kelimesi ile türeyen gülistan, gülzar, gülşen gibi kelimeler, sadece gül veya gül türlerinin bulunduğu değil, birçok çiçek türünün hatta ağaçların da bulunduğu bağ, bahçe anlamını barındırmaktadır. Klasik Türk şairlerinin "gül bahçeleri"ni bu açıdan değerlendirmek gerekmektedir.

"Gülistan"lar mevcut/somut bahçelerin tasvirine konu edildiği gibi şairin zihnindeki soyut bahçeleri ifade etmek için de kullanılabilir. Bu bahçelerde tasvir edilen maşukların beşerî mi ilahi mi olduğunu anlamak ise oldukça zordur. Eskicumalı Hamîd'in tasavvufî yönünün ön planda olduğu (Arslan, 2014) düşünüldüğünde bazı tasavvurların ilahi aşkı ifade ettiğini söylemek mümkün görünmektedir. Sözelimi "aşk gülistanında şeydalıktan dolayı mest olmuş bülbülün kıyamete kadar kendisine gelmesinin zor olduğu" ifadesi bir münacatta yer almaktadır:

Gülsitân-ı 'aşk içinde mest-i şeydâ ' andelîb

Tâ-kıyâmet imdi hüşyârlık muhâl oldu aña Mnc. 3/7³

¹ Eskicuma, Osmanlı kaynaklarında Cum'a-i Atîk olarak geçen bir kasabadır. 1934'ten bu yana Targovişte adıyla anılmaktadır. Eskicuma hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Machiel Kiel (1995), Eskicuma, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C. 11, 396-397.

² Arslan, *Dîvân*'daki nazım şekillerinin sayısı hakkında şu bilgiyi vermiştir: 106 gazel, 6 murabba, 5 muhammes, 2 müseddes, 1 mütessa, 5 kaside, 44 tarih, 18 tahmis, 1 müsebbâ, 1 mesnevi ve 1 müstezat yer almaktadır (2014).

³ Manzumeler, Selin Yavuz tarafından hazırlanan *Eskicumalı Hamîd Divanı (İnceleme-Metin)* başlıklı yüksek lisans tezinden alınmıştır. Dize sonlarındaki kısaltmalar nazım şekillerini veya türlerini, ilk rakam kaçınıcı manzume olduğunu, ikinci rakam ise o manzumedeki kaçınıcı beyit/bent olduğunu göstermektedir.

Bir naattaki “Hakkın yüzünü gösteren gülistanın bülbül-i nâlânısın” (Msds. 7/3) “Ehad bağının gülünün kokusunun âlemi kaplamış olması” (Msds. 7/4) kullanımı, bir diğer naattaki “gözleri âhû sevgilinin hüblarla gülistanda gezmesi” (Naat 10/1) sevgilinin ilahi, dolayısıyla gül bahçelerinin de tasavvufi olduğunu göstermektedir. Allah’ın lütuf rüzgârlarıyla şairin derununda mânâ gülzarinin açılması (Ksd. 22/28), vahdet gülistanında hû çiçeklerinin açması (Thms. 65/1) da bu kullanımların dünyevi gülistanlardan daha çok uhrevi gülistanları işaret ettiğini söylemek mümkündür.

Selanikli Sırrı Selim Paşa için yazılan bir kasidede yer alan “hiddet rüzgârlarının can gülzarinin esmesiyle kalp goncasının açılması” (Ksd. 13/1), “canana kavuşmak için esen rüzgârlar sayesinde hakikat gülşeninde bulunan lale, gül, sümbül ve reyhanın açılması” (Ksd. 13/2) tahayyülü ise tasavvufi olmayan, mecazi/soyut gül bahçelerindedir. Yaratılış gülşeninin güzel kokusu, irfan gülistanı (Ksd. 23/27-28), kerem gülzarinin açan ihsan gülü (Ksd. 23/47), [ilk çocuğunun doğumu için söylediği] dest-i kudretin yokluk gülşeninden taze bir gonca koparması (Trh. 46/3), [Kürd Baba’nın vefatı için söylediği] vahdet bağının hakikat gülşeninde öten bir bülbül olması (Trh. 49/4), [Ziştovili Emin Ağa’nın oğlunun vefatı için söylediği] mektep gülşeninde bülbül gibi okurken ecelin cennet bağını ona yuva yapması (Trh. 53/3), hicran gülzari (Thms. 78/1), vatan gülistanı (G. 118/1), irfan gülşeninin bülbülü (G. 158/1), dünya gülistanındaki aşk gülü (G. 159/1), gazellerin taze güle benzetilmesi (G. 147/11) bu dizelerdeki gül bahçelerinin, güllerin ve bülbüllerin soyut olduğunu göstermektedir.

Hamid’in hayal dünyasının eseri olan ve benzerine klasik Türk şiirinde nadir rastlanılan teşbihlerden biri de Hüsrev Paşa için yazılan kasidede yer almaktadır. Hüsrev Paşa’nın donanma ile Mora tarafına gitmesinin anlatıldığı manzumede Paşa, “kılıcının zaferi ile fetihler yapmış, gülşeni sulamış, düşmanın kanıyla denizleri gülistana çevirmiştir.”

Sulayup gülşeni feth ü zafer-i şemşîri

Hün-ı düşmenle edüp bahri gülistân geldi Ksd. 14/34

Beşerî sevgiliyi ifade eden kullanımları da görmek mümkündür. Sevgili çeşitli özellikleriyle gül ile ilişkilendirilir. En sık kullanım ise sevgilinin yüzünün güle benzetilmesidir (Ksd. 15/4, Thms. 74/3, Thms. 75/4). Yüzü yanak takip eder (G. 15x/1, G. 23x/1, Mhms. 61/6). Kimi zaman gülşendeki gül sevgilinin yanağını görünce onu kendine canan eder (Mrbb. 87/4), kimi zaman ise “cihan bağının gülü âşıklara zerre miktar safa vermez. Can bülbülü sevgilinin kırmızı yüzünü (yanağını) görünce neşelenmeye başlar”:

Şafâ vermez gül-i bâğ[-i] cihân ‘uşşâka zerre

Görince bülbül[-i] cân rüy-i âlinden eder hâz

G. 138/3

Ayrıca bir bütün olarak sevgilinin güzelliği de gülşene benzetilir. Bu gülşende açan gülü başka bir gül görünce birbirlerine düşerler. Hatta bu güzelin dudakları taze bir goncadır, yanaklar ise gül renklidir. Bunu gören bülbül inlemeye başlar (Mrbb.88/1). Bir diğer dizede şair, sevgiliyi gülistanı gezerken görür ve bir ayrıntı dikkatini çeker: Sevgili, servi ağacına gizlice, nasıl salınması gerektiğini öğretmektedir. Klasik kullanımlarda sevgili yürürken salınışı bakımından serviye benzetilir fakat burada şair bir nevi teşbih-i maklub yaparak servinin salınmayı sevgiliden öğrendiğini söylemektedir:

Bugün bâğ-ı gülistânı gezer gördüm o cānânı

Ederdi serve pinhânî ki ta'lim[-i] hırâmânî G. 17x/1

İlkbaharın gelmesini en çok arzulayanlar âşıklar olsa gerektir. Gül bahçesinin zeminini yeşil renkli bir yatağa benzeten Hamîd, “Mevlâ'nın uşşak için çemen gülzarının döşegini bir an önce sermesini” istemektedir (G. 91/7). Çünkü “gülistanın her bir köşesi İrem Bağı'na döndüğünde gül renkli bâdenin elden ele devri görünmeye” başlanacaktır (G. 147/2). Bahar mevsimiyle beraber kış boyunca kapalı alanlara sıkışan insanlar, kış boyunca toprak altında kalıp da yeryüzüne çıkan bitkileri, çiçekleri, ağaçları temaşa için mesire yerlerine gitmeğe başlar. Yine böyle bir ilkbaharda gülistanı temaşa eden Hamîd, “gülşenin çiçeklerle süslendiğini, gül gibi nigarların gülistanı seyre geldiğini, her nesnenin bu fırsatı kaçırmayıp gülistanı meylettiğini ve bu fırsatı kaçırmayıp rüzgâr güzel güzel eserken okuyucunun da seyre gelmesi gerektiğini” söylemektedir:

‘Azm edüp geldi bu sâl içre yine evvel bahâr

Açılur seyr-i gülistâne gül-âsâ her nigâr

Zeyn olup ezhâr ile gülşen şabâya intizâr

Der-zebân-ı hâl ile gülşen içre her nesne ki vâr

Fevt-i fırsât eyleme hoş hoş eserken rüzigâr Bhry. 60/1

Gülistanda, sadece güllerin değil diğer çiçeklerin ve hatta ağaçların da bulunduğu daha önce değinilmişti. Aşağıdaki beyitte sevgilinin cemali bir gülistana benzetilmiştir fakat bu gülistandaki yanak ve saçlar gonca dudakla ve gül yüzle süslenmiş, dolayısıyla cemal gülistanı gül ve şebboylarla tezyin edilmiştir:

O ruhsâr ile ol gîsû o zîbâ gonca-leb gül-rû

Müzeyyendür gül ü şebbû cemâlinüñ gülistanı G. 17x/2

Hacı Yakup Efendi'nin oğlunun doğumu sebebiyle kaleme alınan tarih manzumesinin ilk mısraında Yakup Efendi'nin hanımı, bağdaki bir fidana (nihâl) benzetilmiştir. İkinci mısradaki ise Kenan gülzarındaki gül fidanları gibi bir yüzü olan erkek evladı olduğu söylenerek fidana benzetilen annenin aslında herhangi bir fidan değil, gül fidanı olduğuna işaret edilmiştir:

Hacı Ya'kûb Efendi'niñ nihâl[-i] bâğ[1] ber verdi

Gül-i gülzâr-ı Ken'ân-rû aña Hâk bir puser verdi Trh. 40/1

Hamîd, 1209/1805 tarihindeki nevruz için kaleme aldığı bir bahariyede tam bir gülistan tasviri yapmıştır. Nevruz vakti geldiğinde, ölü gibi olan dünya can bulmuş, dünya yeşillenmesiyle cennete benzemiş, bülbüller gül bahçelerinde ötmeye başlamıştır. Zambak kılıcını çekmiş, zerrinkadeh ortaya çıkmış, gonca baba eğik başıyla kendini göstermeye başlamıştır. Fakat dünyanın kimseye mihr ü vefasının olmadığını bilen şebboy ve sümbül bu nedenle perişan haldedir. Menekşe, feleğin dönüşünü seyretmekte, kuşlar ise dillerince öterek Sübhan'ı tespih etmektedir (Trh. 56/1-12).

Hamîd'in başka bir gülşen tasviri ise H 1209 senesinde Eskicuma'nın doğusunda yer alan Şumnu'da vuku bulan ihtilal üzerinedir. Bu ihtilal neticesinde Çavuşoğlu Hasan Bey ayanlıktan azledilmiş yerine bir Türk getirilmiştir. Fakat Hamîd manzume boyunca yeni gelen bu kişinin işin ehli olmayan biri olmasından dert yanmakta hatta hakaretimiz sözler sarf etmektedir. Bu ihtilalin gülşen ile ilişkilendirilmesi ise şöyledir: “İhtilalden önce Şumnu, beldeler içinde “gülşen” olarak yâd olunmakta, bülbüller gece gündüz güller

için ötmekte idi. Fakat sonbahar rüzgârının gelmesiyle çiçekler ve yapraklar berbad oldu. Bülbül yuvalarına siyah kargalar kondu” (Msbb. 90/3). Sonraki bentte şair şikayetvari sözlerine devam etmektedir: “Bülbül bağa layıktır, vahşiler çöllere, kanarya yuvasına kuzgun layık mıdır hiç? Çalı ve çöpü açılmış bir güle değişmek olur mu? Ahunun mekânı niçin azgın bir domuza kalsın?” (Msbb. 90/4).

2.2. Bülbül

Bülbüllerin hatırının kalmaması için gülzar tasvirlerinin mütemmimi olan bülbüle de değinmek gerekmektedir. Edebiyatta güle olan aşkı ve sevgisiyle kendisine sıkça rastlanan bülbül, aslında sabah vakti gül açtığından içinden çıkan böcekleri yemek için gülün başında beklemektedir. Klasik Türk şiiri geleneğinde güzel, nağmeli ötüşü sebebiyle inleyen bir âşık olarak tahayyül edilir.

Hamîd, 1219/1805 yılı nevruzu için yazdığı bir tarih manzumesinde arkadaşlarına “hazır olun” diyerek uyarıda bulunmaktadır. Çünkü gülşende bülbüllerin yine vird-i zebân eylediğini, yani sıkça ötmeye başladığını, bunun ise gülzarda mey içmek için bir işaret olduğunu düşünmektedir:

Gülşende hezâr vird-i zebân eyleyüp okur

Gülzârda mey-nüşuna hâzır olun ihvân

Trh. 56/3

Balkan şehirlerinden biri olan ve Eskicumalı'nın batısında yer alan Tırnova'dan bahsedilen bir gazelde Tırnova, gönül bülbülünün süslü bir yuvası/meskeni olan gülşene benzetilmiştir. Gönül bülbülünün bu yuvayı seçmesindeki sebep Tırnova gülşenin gülünü, lalesini, menekşesini görmüş olmasıdır (G. 91/1). Şairin bu tasvirlerinden hareketle Tırnova'nın yeşillik, bahçelik bir bölge olduğunu ve şairin varış tarihinin güllerin açma zamanı olan ilkbahar mevsimine rast geldiğini söylemek mümkündür. Gazelin ilerleyen beyitlerinde Tırnova'nın etrafının bağ, bahçe ve akarsularla dolu olduğunu (G. 91/2), zarif, fasih, şair, salih, âlim ve cana yakın insanların çokluğunun ölmüş gönüllere can verdiğini (G. 91/3-4), Tırnova'nın gül tenli, gonca dudaklı, servi boylu, şuh bir dilber olduğu için gönül kuşunun yanaktaki daneyi görüp zülûf tuzağına düştüğünü (G. 91/6) şairane hayallerle dile getirmiştir.

Hamîd'in kimi bülbülleri, “sevgilinin lale yanağını, gonca dudağını görüp inleyerek sema eder” (G. 142/3). Şairin can bülbülü ise “gülşenden feragat edip baykuş gibi virane virane gezer (G. 174/3). Kimi zaman gönlüne de seslenen Hamîd, baykuşlar gibi, virane olan şu dünyaya meyli terk edip daima bülbüller gibi hedefinin gülzar olması gerektiği” tavsiyesinde bulunur (G. 159/6).

Bazı beyitlerinde şair gül ile bülbül arasındaki ilişkiye dışarıdan bakan biri gibi görünmektedir. Bir gazelinde “eğer gül, bülbülün son derece (yakıcı) âh u figanlarını duysaydı, (bundan etkilenip) bülbülü diken ve cefa yaraları ile incitmezdi” (G. 23x/5) diyerek bülbüle teselli veren biri konumunda görünmektedir.

Şair kimi zaman da kendini bülbüllerle kıyaslamaktadır. Hatta şairin gönlü “nâle ve feryâda” başladığı zaman gül bahçesindeki bülbüller, bu ses karşısında suspus olurlar:

Dem-beste eder bülbül-i gülzârı Hamîdâ

Hasretle gönül nâle vü feryâda gelince

G. 173/6

2.3. Gül-Bâde

Bâde; şarap, içki anlamlarına gelse de mecaz-ı mürsel yoluyla kadeh anlamında da kullanılabilir. Şarabın maddi anlamda akli baştan alıp sarhoşluk vermesinden hareketle mecazen aklını kaybetmek, kendinden geçmek, mest olmak anlamlarında, tasavvufi olarak da ilahi aşk ile kendinden geçmek mânâsında kullanıldığı örnekleri görmek mümkündür. Çoğu zaman şairlerin gerçek sarhoşluktan mı yoksa mecazi mestlikten mi bahsettiklerini anlamak güçtür.

Gülün birçok rengi olmakla beraber gül denildiğinde akıllara öncelikle kırmızı renk gelmektedir. Bu nedenle kırmızı şarabı ifade etmek için “bâde-i gül-reng” tamlaması kullanılmaktadır. Hamîd, sâkinin gül renkli bâdesini doldurup âşıklara sunmasını istemektedir. Burada bâdenin kadeh anlamını yüklediği görülmektedir. Gül renkli bâde ise tabii ki sevgilinin gül renkli dudağıdır:

Sâkî pür edüp bâde-i gül-rengini şunsa

‘Uşşâkına bûs-ı leb-i ikrâmını görsek G. 147/9

Başka bir beyitte ise gül renkli bâde “gamın düşmanı” olarak vasfedilmiştir:

Hele şol bâde-i gül-reng-i ‘adû-yı gamı ver

Cür‘a-i sâğar-ı hasret ile bâkî sâkî G. 183/3

2.4. Sarı Gül

Klasik Türk şiirinde genellikle solgun ve hastalıklı halleri anlatmak için sarı renge başvurulmuştur. Sarı renkli gül manzumelerde nadir kullanılan bir çeşittir. Hamîd, güzellik gülistanında yeni açmış sarı bir gül gördüğünü, gözlerinin nergis, yüzünün ise âlemi aydınlatan güneş olduğunu söyleyerek beyti sapsarı bir tabloya dönüştürmüştür. Nitekim gül, nergis ve güneş sarı renklidirler. Anlaşılan odur ki Hamîd sarışın bir güzel görmüştür:

Gülsitân[-i] hüsn içre nev-şüküfte verd-i zerd

Gözleri nergis yüzi hürşîd-i ‘âlem şarılı G. 184/3

Âşığın yüzünün sararıp solması da şiirlerde karşılaşılan kullanımlardandır. Âşık, sevgiliden ayrıldığında ayrılık acısı âşığın benzini sarartır. Bu acı içindeki âşık “güller de benim yüzüm gibi solsun” diyerek tatlı bir bedduada bulunur (Thms. 80/2).

2.5. Gül-i Ra'nâ

Gül-i ra'nâ, iki renkli gül anlamında kullanılır; genellikle dışı sarı, içi kırmızı renkli gül çeşidini tarif eder. Sevgilinin yanağı güneş gibi parlar ve altın gibi değerlidir; utandığında ise kızarır. Meydana gelen bu çift renk gül-i ra'nâyı anımsatır. Hamîd'in sevgilisinin köyü me'vâ cenneti, parlak yanağı ise taze açmış bir gül-i ra'nâdır:

Degil mi kûy-ı cânânım efendi cennetü'l-me'vâ

Ruḥ-ı zîbâsı anda nev şüküfte ter gül[-i] ra'nâ Thms. 77/2

2.6. Gül-Destar

Eski zamanlarda bayan veya erkekler tarafından sarık kenarına gül veya çeşitli çiçekler sıkıştırılması bir âdet idi. Bu âdete klasik şiirlerimizde sıkça rastlamak mümkündür. Hamîd'den vereceğimiz örnekte ise başa sarılan sarışın kırmızı renkli

olduğuna işaret edilmektedir. Çünkü bahar günlerinin gelmesiyle taze fidanın başına kırmızı gül sarılmıştır. Şairin, hayatının baharındaki genç bir kızın, bahar mevsiminde evlendirilerek başına kırmızı bir duvak örtüldüğüne imada bulunması da ihtimaller dâhilindedir:

Eyyâm-ı bahâr erdi güşâd-ı gül-i âliñ

Destâr şarıldı serine tâze nihâliñ G. 148/1

2.7. Gül-i Handân

Handân; gülen, sevinçli anlamlarına gelmekle birlikte özel bir gül cinsine de verilen isimdir. Genellikle kırmızı renkli olduğu tahmin edilmektedir. Gülün açılmamış haline gonca, açılmış haline handân da denilmektedir. Hamîd, bir kasidesinde bahsettiği “gül-i handânın yaz kış solmadığını, can burnunun sürekli onun kokusunu aldığını” söylemiştir (Ksd. 13/2). Diğer gazellerde ise “cihan bağında (sevgilinin) benzeri bir gül görmediğini, bu gülün muhtemelen cennet gülistanındaki gül-i handan olduğunu” (G. 151/6), “seher vaktindeki şebnemin gül-i handanın üzerine saçıldığını” (G. 134/4), “sevgilinin bağa salınarak gelmesinin gülleri güldürdüğünü, dolayısıyla meclisi bir sevinç kapladığını” dile getirmiştir:

Bâğa biñ nâz ile ol serv-i hırâmân geldi

Gülleri güldirerek meclise handân geldi G. 14x/1

2.8. Gül-Beden

Sevgilinin yüzü, yanağı, dudakları ile gül arasında ilişki kurulabildiği gibi bütün bir vücudu da güle benzetilmektedir. Aşağıda örnek olarak verilen beyitte Hamîd, gülün, yanağın ve ateşin kırmızı rengi arasında bağlantı kurmaktadır. Öncelikle sevgilinin yanağının kırmızılığını bir gül bahçesine, ardından kıpkırmızı gül bahçesinden hareketle cehenneme benzetmiştir. İkinci mısradan ise gül bedenli sevgilinin olmadığı cennetin de gülşenin de kendisi için cehennem olacağını belirtir:

Baňa ol cennet[-i] ruhsâr ile gülşen olur dūzaḥ

Daḥi ol gül-bedensiz cennet ü gülşen olur dūzaḥ G. 110/1

Bir diğer örnekte ise sevgiliyi, eline gonca almış gül bedenli bir çocuğa benzeterek “iki taze gülün birbirine kavuştuğu”nu tahayyül etmiştir:

O tıfl-ı gül-beden gülşende bir gönce alup deste

İki ter gül birbirine oldu anda peyveste G. 176/1

2.9. Gül-Kamet/Kadd

Sevgili baştan ayağa bir gülşen olduğu için onun boyunun da bir şekilde gül ile ilişkilendirilmesi gerekmektedir. Gülbün; gülün kökü, gül fidanı, gül ağacı anlamlarına gelen Farsça bir kelimedir. Hamîd, “sevgilinin boyuna cennet gülzarı[nda bir] gül fidanı desem, bu övgümü cennet hurileri işitecekler diye endişe ederim” demiştir (G. 140/4). Başka bir beyitte “mutrib sazını çaldığında gül endamlı rakkas”ın raksı izlenmek istenir (G. 147/6). “Elinde kadeh olan sakiyi meclis gülşeninde görenler, gülbün üzerinde açmış taze bir gül zanneder” (G. 188/4).

Bu maddeye vereceğimiz son örnekte ise sevgilinin boyu ile tuba arasında geçen bir davadan bahsedilmektedir. Sevgilinin boyu, güzelliği ve intizamı bakımından

cennetteki tuba ağacına benzetilir. Kimi zaman şairler teşbih-i mablûb yaparak benzeyen ile kendisine benzetilene ters çevirir. Böyle bir durumdan olsa gerek tuba ile sevgili davalı duruma düşmüşler, ar'ar ağacı ve yasemin çiçeği ise davanın şahitleri olarak yer almışlardır. Bu davanın hâkimi ise gül fidanıdır:

Nahl-i gül hâkim ü 'ar'ar yâsemen şahidleri

Bâğ-ı behcetde éder tûbâ ile da'vâ kadiñ G. 167/5

2.10. Gül-Gömlek

Gömlek, genellikle Hz. Yusuf ile birlikte anılır. Klasik Türk şiirinde sevgili güzelliği bakımından Hz. Yusuf'a benzetilir. Hamîd de bu teşbihi kullanan şairlerden biridir. Gül gömleklili Yusuf gibi güzel sevgilinin güzelliğiyle Rum ve Kenan illeri baştan sona süslenmiştir (G. 155/4). Hz. Yakup, gül gömleklili Yusuf'undan ayrı kaldığı için onu hatırladıkça ağlasa mazurdur:

Oldı ol Yûsuf-ı gül-pîreheinden mehcûr

Yâd édüp ağlasa ma'zur ola Ya'kûb esefi G. 188/7

2.11. Gül-fem

Klasik Türk şiirinde sevgilinin yüzü, yanağı, ağzı, dudakları genellikle gül ile ilişkilendirilir fakat âşığın ağzının güle benzetilmesi nadir görülen kullanımlardandır. Hamîd, Revânî'ye tahmisinde "lale yanaklı, gonca ağızlı saki olmazsa gül ağzını açmayacağını söylemiştir:

Bülbül-âsâ yok iken gül femimi açmayayım

Bezm-gâh-ı gülşen içre per urup uçmayayım

Pîş-gâh-ı der-i meyhâneden hiç geçmeyeyim

Zâhidâ tövbeler olsun dañi mey içmeyeyim

Sâkî-i gönce-dehen lâle-'izâr olmayıcağ Thms. 71/3 (Revânî)

Başka bir muhammesinde "bahar günleri geldiğinde güllerin baştan başa açtığını, bülbüllerin bir gül fidanının başında naatlar okuduğunu, bütün çiçeklerin açtığı böyle bir ortamda âşığın kalbinin gamla dolu olmasının uygun olmadığını bu nedenle gül gibi cam (kadeh) ağzını açıp mey doldurmak gerektiğini" (Mhms. 61/2) söyleyerek âşığın ağzı ile gül arasında bağlantı kurmuştur.

2.12. Gül-i Sad-berg

Yaprakları kat kat/katmerli ve yoğun olan gül çeşidine gül-i sad-berg denilmektedir. Bu güller kokusu bakımından en çok tercih edilen gül türlerindedir. Hamîd, klasik Türk şairlerinden olan Şâkir'in bir gazelini tahmisinde sevgilinin bedenini tarif ederken "pamuktan yumuşak, gül-i sad-bergten naziktir" şeklinde vasfetmiştir:

Penbenden nerm ü gül[-i] şadbergden nâzik teniñ (Thms. 76/5)

2.13. Gül-Diken

Gül ile diken ilişkisi daha çok tezat ifadelerin anlatımında kullanılmaktadır. Sevgili güle benzetildiğinde onun çektirdiği eziyetler diken ile ifade edilir. Sevgili gül ise rakip dikendir... Hamîd Dîvânı'nda da gül ile diken arasında kurulan benzer tahayyüller

olmakla beraber dikkat çeken bir kullanım örnek olarak verilerek bu madde kısaca geçilecektir.

Dîvân'daki 22. tarih manzumesi Reşid Muhammed Paşa'nın H 1239/ M (Ekim) 1823 yılında Vidin valisi olması nedeniyle kaside nazım şekliyle kaleme alınmıştır. Hamîd, önceki yöneticinin kötü idaresi nedeniyle insanların mutsuz olduğunu söyledikten sonra 4. beyitte Vidin'i bir bağa benzetmiştir. Vidin'deki kötü ve iyi insanların adaletsiz bir şekilde aynı seviyede tutulmalarını ise diken ve nazik gül karşılaştırması ile belirtmiştir:

Bu bāğ içinde sünbüller ayak altında kalmışdı

Bir idi kıadr[i] billâh hâr ile nâzik gül[-i] zîbâ Ksd. 22/4

2.14. Gül Renkli Alaca Atlar

Hamîd'in dikkat çeken tasvirlerinden biri de gül renkli alaca atlar benzetmesidir. Bu teşbih, Hotenli Muhammed Paşa'nın H 1234 / M 1818-1819 tarihindeki vezareti⁴ üzerine kaside nazım şekliyle yazılan tarih manzumesindeki 7. beyitte bulunmaktadır. Bu beyitte şair, her cenk gününde paşanın ordusundaki atların gül rengine büründüğünü, düşmanlarına dünyanın dar geldiğini söyleyerek savaş meydanındaki kanların atları kırmızıya boyadığını ima etmiştir:

Her kıande rûz cengî olur eşhebleri gültreng olur

A`dâya dünyâ teng olur eylerse ez hâl-i ligam Ksd. 19/7

2.15. Gül Suyu (Gül-âb)

Gül yapraklarının yüksek ısıda kaynatılıp damıtılmasıyla ortaya gül suyu çıkmaktadır. Şairler kimi zaman sabah vakitlerinde çiçeklerin üzerinde oluşan çiy tanelerini kimi zaman sevgilinin yanağındaki teri kimi zaman ise kendi zor durumda kalmalarından dolayı ortaya çıkan teri gül suyuna benzetmişlerdir. Ter kelimesinin "taze" anlamına da gelmesi nedeniyle tevriyeli kullanımlar da görülmektedir.

Hamîd, bir gazelinde kendi şiirlerinin gül gibi ter ü taze olmasına şaşılmanması gerektiğini çünkü onların irfan (ehlinin) yüzüne saçılmış gül suyu olduğunu söylemiştir. Buradan hareketle o dönemde insanlara gül suyu ikram etme âdetine telmihte bulunulduğunu söylemek de mümkündür:

Gül-veş nola ter olsa ki eş`âr-ı Hâmîdâ

Güllâbdur o ki cebhe-i `irfâna saçılmış G. 134/6

2.16. Gül-Koku

Güzel kokusuyla şiirlerde sıkça karşılaşılan ve genellikle sevgilinin kokusuyla özdeşleştirilen gül kokusu, Hamîd'in şiirlerinde daha çok tasavvufî anlamıyla kullanılmıştır. İlahi sevgili seher vakitlerinde eğer yüzündeki örtüyü kaldırırsa canlara tecellinin gül kokusu dolacaktır:

Çün rûy-ı niķâbîñ açâ cânâne seherde

⁴ Manzumenin başlığı "Der-Kaside-i Hotenli Muhammed Paşa Hazretlerinün Vezaretine Denmişdür" şeklindedir. Manzumenin son mısramın altında verilen tarih ise H 1234 / M 1818-19'dur. Hâlbuki kaynaklarda bu tarihteki vezirin Burdurlu Derviş Mehmed Paşa olduğu görülmektedir. Bu durum müstensihlerin verdiği bazı bilgilerin teyit edilmesi gerektiğini göstermektedir.

Gülbüy-ı tecellî dola her cāna seherde G. 95/1

Gazelin ilerleyen beyitlerinde manayı devam ettiren şair “O gül kokusuna sabah akşam (sürekli) kavuşabilmek için gönül kulağını seher vakitlerinde inleyen bülbüle tutmak gerektir:

Bir büy-ı güle vuşlat için şubh [u] mesā zār

Țut gūş-ı dili bülbül-i nālāna seherde G. 95/3

2.17. Gonca

Gonca, tomurcuk halindeki açılmamış çiçeklere denilmekle beraber zamanla anlam daralmasına uğrayarak gülün açılmamış haline verilen ad olarak zihinlerde yer etmiştir. Klasik Türk şiirinde çoğunlukla kapalı olması, başının öne eğikliği, küçüklüğü, rengi nedeniyle çeşitli teşbihlere konu olmuştur. Hamîd de çeşitli yönleriyle birçok defa şiirlerinde kullanmıştır. Bu kullanımlar alt başlıklarla örneklendirilecektir.

Bahār[-1] nāz-ı ‘izzetdür o gonce bāri açılşun

Țarāvet-yāb-ı hūsn olmağdadur gülberg-i hāndānı G. 23x/3

2.17.1. Gonca-Kalp

Goncanın kapalılığı sebebiyle ilişki kurulduğu unsurlardan biri kalptir. Gonca, bilhassa tasavvufta sırlarla dolu olan kalbi ifade eden bir remizdir. Sırlar ifşa olduğunda gonca, açılmış bir gül hâline gelir. Hamîd, hiddet rüzgârının can gülzarına doğru esmesiyle kalp goncasının güzel kokular saçarak açıldığını söylemektedir:

Māl ü mülk ü cism ü cān u dü cihān olur ‘adīm

Esdı cān gülzārına çün bād[-1] hiddetden nesīm

Ġonce-i kalb[i] gūşād etdi olup ‘anber şemim Ksd. 13/1

2.17.2. Gonca-Çocuk

Gül; açılmış, büyümüş, ergenlik çağına gelmiş bir genç iken gonca, daha küçük bir çocuktur. Hamîd, Hacı Ali Ağa'nın oğlu Murad Bey'in doğumu üzerine kaleme aldığı bir tarih manzumesinde bahçede gül ile bülbülün dünya bağına yeni açılmış bir goncanın geldiğini konuşurken onları duyduğunu söyleyerek teşbih ve hüsni talile hoş bir örnek oluşturmuştur:

Bāğ-ı dehre nev-şüküfte gonce açılmış diyü

Bāğçede gūş eyledim gül bülbül eylerdi kelam Trh. 42/4

Üstteki beyitte gonca, bir doğum ile ilişkilendirilmişken aşağıdaki beyitte ölüm ile bağdaştırılmıştır. Hamîd, Ziştovili Emin Ağa'nın oğlunun vefatı üzerine yazdığı dizelerde, yine hazan vaktinin geldiğini ve parlak bir goncanın solduğunu, bu goncanın cihan bağını bırakıp cennet bağlarına gittiğini söylemiştir. Beytin başındaki “yine” kelimesinin kullanımı o dönemde çocuk ölümlerinin fazlaca olmasına işaret etmesi bakımından dikkat çekmektedir:

Yine bir gonce-i zībā şolup vaqt-i hāzān oldı

Cihān bāğıñ koyup revnağda hem bāğ-ı cinān oldı Trh. 53/1

2.17.3. Gonca-Gülmek

Goncanın, kapalı olması bakımından nazlı bir sevgiliye, gülün ise açılması bakımından sır tutamayan, şuh bir sevgiliye benzetilmesi klasik Türk şiirinde karşılaşılan teşbihlerdendir. Nazlı goncanın âşığına yüz verip gülmeye başlaması, onun açılıp gül haline gelmesine ve âşığını davete işaret etmektedir. Fakat bu hareket çoğu zaman aldattıcı bir davranıştır. Nitekim Hamîd, bülbüllerin nazlı sevgiliye nağmeler ettiğini, bunun üzerine bülbüllerin “adettendir, sevgili ihsanda bulunacaktır” düşüncesiyle ve goncanın sahte gülüşüne kanarak goncaya yaklaşmasıyla dertli âşığın gözüne dikenin ucu batmıştır. Şair “yine” kelimesiyle goncanın benzer şekilde daha önce de aldattığına işaret etmektedir:

Eyleyüp nâğme hezārān şeh-i nāzendesine
‘Ādet ihsān u keremdür diyü h‘ānendesine
Raħmı var şandı bakıp gonceleriñ ħandesine
Gül şu ma‘nāya gelür bülbül-i güyendesine
Derd-mendin yine batmış gözüne ħārın ucu Thms. 69/4

2.17.4. Gonca-Ağz

Sevgilinin dudağı küçük ve kapalı olması bakımından gonca ile ilişkilendirilir. Aşağıdaki dizelerde Hamîd, meclisi gülşene, kendi ağzını güle, lale yanaklı sakinin ağzını ise goncaya benzetmiştir:

Bülbül-āsā yok iken gül femimi açmayayım
Bezm-gāh-ı gülşen içre per urup uçmayayım
Pîş-gāh-ı der-i meyĥāneden hiç geçmeyeyim
Zāhidā tövbeler olsun daħi mey içmeyeyim
Sāķī-i gonca-dehen lāle-‘izār olmayıcağ Thms. 71/3

Müracaa şeklinde kaleme alınan aşağıdaki tahmiste âşık sevgilisine sorular sormakta sevgili ise duruma uygun cevaplar vermektedir. Âşık, “gülistan meclisinde bülbüllerin konuşur, senin can bağıslayan sözlerin Hz. İsa'nın mucizesi [gibi] değil midir?” diye sormaktadır. Sevgili ise “evet, doğru bildin fakat bunu gonca ağzım gibi gizli tut” şeklinde cevap verir. Şair bu dizelerde sevgilinin ağzının sırlarla dolu bir gonca olduğunu sevgiliye söyletmiştir:

Dedüm bezm[-i] gülistānda kıılır bülbüllerin güyā
‘Acep güftār-ı cān baħşıñ degil mi mu‘ciz[-i] ‘İsā
Dedi bildiñ veli gonca dehānum gibi ketm et hā
Dedüm ‘aks[-i] lebiñ sāğarda eyler mürdeler iħyā
Dedi sāğar degildür gördügin āyine-i cāmdur Thms. 74/4

Aşağıdaki beyitte ise goncanın, sevgilinin la'l dudaklarını gördüğünde [önceden de olduğu gibi] yine sevgiliyi taklide yeltendiği tasavvur edilmiştir. Fakat şair, goncanın, sevgilinin dudağını ne zaman gördüğünden şüphe etmekte, gülşende görmüş olabileceği ihtimali üzerinde durmaktadır:

Yine taķlīd ēdiyor la‘l-i nigāri gonca

Yohsa gülşende mi gördi fem-i yâri gonce G. 172/1

2.17.5. Gonca-Baharın Gelmesi

Güllerin sabah vakitlerinde ılık ilkbahar rüzgârlarının esmesiyle açılmaya başladıkları bilinmektedir. Şair bu gerçeklikten hareketle goncanın kan tere batmış şekilde çıkageldiği hüsn-i talilini vücuda getirmiştir. Aynı zamanda “kan tere batmak” deyimini kullanılarak irsal-i mesele güzel bir örnek oluşturulmuştur. Beytin devamında ise, goncanın bu haliyle gülzar ehline baharı müjdelemek için geldiği tahayyül edilmiştir:

Ƙızarup Ƙan tere batmış ƘıƘa geldi seherî

Ehl-i gülzâra eder müjde bahârî gonce G. 172/2

2.18. Rakip

Rakip, sevgiliyi âşîğın elinden almaya çalışan, âşîğın sevgili ile arasını bozan, dolayısıyla âşık tarafından kötü sıfatlarla vasfedilen kişidir. Rakibin, sevgiliden uzak durması gerekir. Gül bahçelerinde gezen sevgilinin yanında âşîğî olmalıdır. Bu nedenle “siyah yüzlü rakibin gülşendeki bülbül sesli sevgiliye yaklaşmaması elzemdir. Çünkü o kargadır, tard edilmesi gerekir”:

RaƘîb[-i] rû-siyeh işitmesün bülbül gibi nağmeñ

Yeri gülşende yok tûfî-veşim tard-ı kelâğ eyle G. 175/2

Şair, yine bir bağda rakibi gördüğünü ve onun devedikenine benzediğini söylemiştir. Sevgilisine “taze gül” diyerek seslenen şair “senin gibi yasemin endamlı birinin yanında bu devedikeni olmamalıdır” diyerek sevgiliye nasihatte bulunmaktadır:

Bâğda gördüm yanına gelmiş muğaylan-veş raƘîb

Ey gül[-i] ter bu degil sen yâsemen-endâm işi G. 185/2

Sonuç

Osmanlı Devleti uzun yıllar çok geniş bir coğrafyaya hükmetmiş bir devlettir. Osmanlı döneminde vücut bulan ve gelişimini sürdüren klasik Türk edebiyatı da sayısı henüz tam olarak tespit edilemeyen binlerce şair yetiştirmiştir. Bu şairlerin hatırı sayılır bir kısmı Balkan coğrafyasında yer alan Bosna, Filibe, Manastır, Sofya, Üsküp, Vardar gibi şehirlerde yetişmiştir. Bulgaristan coğrafyasında yetişen Eskicumalı Hamîd, şuaara tezkirelerinde adı geçmeyen fakat edebî yönü kuvvetli bu şairlerden biridir.

Klasik Türk şiirinde bitkilerin, çiçeklerin, ağaçların önemli bir yeri vardır. Bunların bir arada bulunduğu gülistan, gülşen ve gülzarlar çeşitli edebî sanatlarla tezyin edilerek manzumelerde yer almıştır. İnsanların nazarında sultanın mevkisi ne ise çiçekler içindeki gül de odur: Gül çiçeklerin sultanıdır. Rengi, kokusu, duruşu, dokusu ile sevgili arasında çeşitli teşbihler, tahayyüller oluşturulmuştur.

Balkan coğrafyasında hem yetiştirdiği şair sayısı hem de gülcülüğün merkezi olması bakımından Bulgaristan'ın önemi büyüktür. Herodot da Trakya topraklarında gül yetiştiğinden eserlerinde bahsetmiştir. Osmanlı Devleti'nin 18. yüzyılda Bulgaristan'a yağ gülü getirmesi ve coğrafyanın bu çiçeği yetiştirmeye elverişli olmasının anlaşılmasının ardından Bulgaristan'daki birçok şehir günümüze değin gülleriyle anılmıştır.

19. yüzyıl klasik Türk şairlerinden biri olan Hamîd, yeşilliği ve gülleriyle bilinen bu coğrafyada doğmuş ve yaşamıştır. Coğrafyanın insan üzerindeki etkisinden hareketle gül, gonca, gülşen, gülzar, gülistan ve bülbül kavramlarının Hamîd'in *Dîvân*'ında ne derece yer edindiği incelenmiş ve şu sonuçlara ulaşılmıştır:

Yeni mazmun arayışlarında olan Hamîd'in şiirlerinde gül, gülşen, gülzar, gülistan, gonca gibi gül etrafında oluşan kelimelerin sıklıkla kullanıldığı tespit edilmiştir.

Görsel bir şair diyebileceğimiz Hamîd; Şumnu, Tırnova gibi Rumeli şehirlerinin gülistanlarını, hayal süzgecinden geçirerek şiirlerine yansıtmıştır.

Klasik Türk şiiri geleneğindeki mazmunları ustalıkla kullanmakla beraber bîkr-i mânâ arayışında olduğu görülmüştür. Örneğin ilk defa Nedîm'de görülen sarışın sevgili tasvirine Hamîd'de de rastlanmıştır.

Hamîd'in gül bahçeleri, somut ve soyut tasvirlerin işlenmesi bakımından ikiye ayrılabilir. Somut tasavvurlarda gülün bahar rüzgârlarıyla açması, rengi, duruşu, kokusu, bülbülün başucunda ötmesi gibi bahisler ele alınmıştır. Soyut tasvirlerde ise, şairin mutasavvıf kişiliğinden hareketle gülün ve goncanın tasavvuftaki remizlerine işaret eden teşbihler, istiareler, hüsn-i taliller kullanılmıştır.

Klasik Türk şiirinde çoğunlukla sevgilinin ağzı ile ilişkilendirilen gülün, Hamîd'de âşığın ağzını ifade edecek şekilde kullanılmış olması, şairin geleneğin sınırlarını zorlayarak yeni mazmunlar arayışında olduğunu göstermektedir.

Eskicumalı Hamîd, meşhur şairlerin gölgesinde kalmış, şiirlerinin ayrıntılı incelenmesi gereken, sanat yönü kuvvetli bir şairdir.

Kaynakça

- Arslan, M. (2014). Hamîd, Seyyid Ahmed Efendi, Eskicumalı <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/hamid-seyyid-ahmed-efendi-eskicumali> [Erişim Tarihi: 24 Şubat 2024].
- Cunbur, M. (2004). "Hamîd". Türk Dünyası Edebiyatçıları Ansiklopedisi. (IV), Ankara: AKM Yay. 384.
- Gıynaş, K. A. (2016). "Eskicumalı Ahmed Hamîd Dîvânı'nda Yirmili Nazım Şekline Bir Örnek". The Journal of Academic Social Science Studies (43): 397-411.
- Gıynaş, K. A. "Dîvân (Hamîd)". Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü, <http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/divan-hamid-tees-3>. [Erişim Tarihi: 24 Şubat 2024].
- Hamîd (Eskicumalı) Dîvânı. Ankara Milli Kütüphane MK. Yz. FB. 272.
- Kiel, M. (1995). Eskicumalı, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (11), 396-397. İstanbul.
- Şenödeyici, Ö. (2012). "Eskicumalı Hamîd'in Bir Şiirini Yeniden İnşa Etme Denemesi". Alevilik Araştırmaları Dergisi (4): 191-200.
- Yavuz, S. (2019). Eskicumalı Hamîd Divanı (İnceleme-Metin), (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.